

УДК 342.7:342.95

DOI: 10.26565/2075-1834-2020-30-10

КВАЛІФІКАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ЯК БУЛІНГ: ПРОБЛЕМИ АСПЕКТИ

Градова Ю. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного
і муніципального права
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна,
м. Харків, 61022, майдан Свободи 4,
e-mail: gradova_julka@ukr.net,
orcid: <https://orcid.org/0000-0002-2794-6272>

АНОТАЦІЯ: *Вступ.* У статті надано характеристику булінгу як адміністративному правопорушенню, що посягає на основні права дитини. Актуальність статті відзначається тим, що адміністративну відповідальність за вчинення цькування в освітній установі запроваджено не так давно, тому при складанні протоколів правоохоронними органами допускається багато помилок. Отже, метою дослідження є аналіз судової практики щодо булінгу для виявлення найбільш проблемних питань при складанні адміністративного протоколу та притягнення порушника до відповідальності. В статті було використано загальнонаукові методи дослідження, як-то: аналіз, синтез для ґрунтовного вивчення судової практики щодо булінгу учасника освітнього процесу.

Короткий зміст основних результатів дослідження. Оскільки булінг характеризується такими ознаками як системність, дисбаланс влади, заподіяння шкоди потерпілому, то відсутність хоча б одного з цих елементів спростовує кваліфікування діяння як булінг. В матеріалах справ досить часто розглядаються разові насильницькі дії стосовно малолітнього/неповнолітнього, які можуть бути кваліфіковані за іншою статтею КУпАП, проте не як булінг. В таких ситуаціях адміністративний протокол потрібно складати на батьків правопорушників за статтею 184 КУпАП, що передбачає притягнення до відповідальності батьків або осіб, що їх замінюють за невиконання ними обов'язків щодо виховання дітей. Не містять ознак складу правопорушення насильство, що застосовується рівними сторонами під час вирішення конфлікту через відсутність агресора та жертви. Проблемним аспектом притягнення кривдника до відповідальності за цькування є неправильно складені адміністративні протоколи, що не містять всіх необхідних елементів передбачених ч. 1 ст. 256 КУпАП. Найчастіше у протоколі відсутні вказівки на час, місце вчинення булінгу, не зазначено які конкретні дії вчинялись правопорушником, немає вказівки щодо наявності свідків подій, не вказано яка шкода була завдана.

Висновки. Через недбало складені протоколи, на доопрацювання яких витрачається багато часу, правопорушники уникають відповідальності оскільки спливають строки накладання стягнення. Все більше до адміністративної відповідальності за булінг притягаються вчителі, як правило, вони здійснюють психологічне цькування учнів, як-то образи, глузування чи використання прізвиськ. Проте основним суб'єктом здійснення булінгу залишаються неповнолітні та малолітні учні. В той час як адміністративне стягнення в більшості випадків накладається на їхніх батьків. Це викликає сумнів щодо ефективності такого покарання реального правопорушника і перекладає здійснення такого покарання вже на батьків булера.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: булінг, насильство, цькування, адміністративна відповідальність, адміністративне правопорушення.

КВАЛИФИКАЦИЯ АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРАВОНАРУШЕНИЯ КАК БУЛЛИНГ: ПРОБЛЕМЕ АСПЕКТЫ

Градова Ю. В.,

кандидат юридических наук, доцент,
доцент кафедры конституционного
и муниципального права
юридического факультета
Харьковского национального университета
имени В.Н. Каразина,
г. Харьков, 61022, площадь Свободы 4,
e-mail: gradova_julka@ukr.net,
orcid: <https://orcid.org/0000-0002-2794-6272>

АННОТАЦИЯ: В статье дана характеристика буллингу как административному правонарушению. С этой целью были проанализированы материалы дел по статье 173⁴ КУоАП и определено, какие проблемы возникают при привлечении лица к ответственности за буллинг. Поскольку буллинг характеризуется такими признаками как системность, дисбаланс власти, причинение вреда потерпевшему, то отсутствие хотя бы одного из этих элементов

опровергает квалификация деяния как буллинг. Проблемным аспектом привлечения к ответственности обидчика за травлю является неправильно составлены административные протоколы, не содержащие всех необходимых элементов предусмотренных ч. 1 ст. 256 КУоАП. Чаще всего в протоколе отсутствуют указания на время, место совершения буллинга, не указано какие конкретные действия совершались правонарушителем, нет указания о наличии свидетелей событий, не указано какой вред был нанесен. Через небрежно составленные протоколы, на доработку которых уходит много времени, правонарушители избегают ответственности поскольку истекают сроки наложения взыскания. Несмотря на то, что все чаще к административной ответственности за буллинг привлекаются учителя, основным субъектом осуществления буллинга остаются несовершеннолетние и малолетние ученики. Поскольку административное взыскание в большинстве случаев накладывается на родителей несовершеннолетних/малолетних правонарушителей, то это вызывает сомнение в эффективности такого наказания для булера.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: буллинг, насилие, травля, административная ответственность, административное правонарушение.

QUALIFICATION OF ADMINISTRATIVE OFFENSE AS BULLYING: PROBLEMS ASPECTS

Yuliia Hradova,

PhD, Associate Professor, Associate Professor,
Department of Constitutional
and Municipal Law,
Karazin Kharkiv National University,
Kharkiv, 61022, Maidan Svobody 4,
e-mail: gradova_julka@ukr.net,
orcid: <https://orcid.org/0000-0002-2794-6272>

ANNOTATION: *Introduction.* The article describes bullying as an administrative offense that infringes on the basic rights of the child. The relevance of the article is noted by the fact that administrative liability for harassment in an educational institution was introduced not so long ago, so when drawing up reports by law enforcement agencies, many mistakes are made. Thus, the purpose of the study is to analyze the case law on bullying to identify the most problematic issues in the preparation of administrative reports and bring the violator to justice. The article used general scientific research methods, such as: analysis, synthesis for a thorough study of case law on bullying of a participant in the educational process.

Summary of the main research results. Since bullying is characterized by such features as systemic, power imbalance, harm to the victim, the absence of at least one of these elements denies the qualification of the act as bullying. In the case materials, one-time acts of violence against a minor are often considered, which may be qualified under another article of the Code of Ukraine on Administrative Offenses, but not as bullying. In such situations, an administrative report must be drawn up for the parents of the offenders under Article 184 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses, which provides for the prosecution of parents or persons replacing them for failure to fulfill their responsibilities for the upbringing of their children. Violence used by equal parties in resolving the conflict due to the absence of the aggressor and the victim does not contain any elements of the offense. The problematic aspect of bringing the offender to justice is incorrectly drawn up administrative protocols that do not contain all the necessary elements provided for in Part 1 of Art. 256 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses. Most often, the report does not indicate the time or place of the bullying, does not indicate what specific actions were committed by the offender, does not contain any indication of the presence of witnesses to the events and does not indicate what damage was caused.

Conclusions. Due to carelessly drawn up protocols, which take a lot of time to complete, offenders avoid responsibility because the terms for punishment expire. Increasingly, teachers are being held administratively liable for bullying, as a rule, they carry out psychological harassment of students, such as insults, ridicule or the use of nicknames. However, minors and juveniles remain the main perpetrators of bullying. While administrative penalties are in most cases imposed on their parents. This raises doubts about the effectiveness of such punishment of the real offender and transfers the implementation of such punishment to the parents of the bully.

KEY WORDS: bullying, violence, administrative liability, administrative offense.

Вступ. Проблема булінгу в Україні не є новою, проте досить тривалий час в законодавстві не було відповідної норми, яка б регулювала дане діяння та передбачала юридичну відповідальність за вчинення цькування. Внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу та доповнення Кодексу України про адміністративні правопорушення статтею 173-4 «Булінг (цькування) учасника освітнього процесу» дало змогу притягати до адміністративної відповідальності булерів та їхніх батьків. Аналіз матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень дозволяє зробити висновок про складність кваліфікування насильства в освітній установі в якості булінгу. Левова частина справ повертається до органів поліції на доопрацювання або закривається через неправильно складені протоколи, відсутність доказів або складу правопорушення. І навіть якщо недоліки було виправлено (а це, як правило, триває досить довго і відбувається не з першого разу), то справа закривається у зв'язку із закінченням строків накладення адміністративного стягнення. Через це виникає необхідність у висвітленні найбільш розповсюджених проблем, що виникають під час кваліфікації адміністративного

правопорушення як булінг та виробленні певної стратегії дій жертв булінгу, їхніх батьків та інших учасників освітнього процесу.

Аналіз публікацій і досліджень. Булінг як адміністративне правопорушення досліджується лише протягом двох останніх років, до цього проблема цькування висвітлювались в основному психологами, соціологами та педагогами. На сьогодні булінг увійшов у юридичну площину і знайшов зацікавлених дослідників у різних галузях права, як-то: адміністративному, конституційному, кримінальному. Серед науковців, які займались вивченням булінгу з правової точки зору, можна виокремити праці А. Джуської, В. Джуського, А. Запорожець, Н. Лесько, Т. Миронюк, В. Омельчук, Н. Опольської, О. Поштаренко, Д. Сорочан, С. Філоненко, К. Янішевської тощо.

Метою нашого дослідження є аналіз судової практики щодо такого адміністративного правопорушення як булінг для виявлення найбільш проблемних питань при складанні адміністративного протоколу та притягнення порушника до відповідальності. Для цього ми розглянемо ряд адміністративних справ за статтею 173⁴ КУпАП, які були закриті або відправлені на доопрацювання. Це дасть можливість в майбутньому правоохоронцям правильно кваліфікувати насильницькі дії правопорушників в освітніх установах та не дасть порушникам уникнути покарання.

Виклад основного матеріалу. Згідно вітчизняного законодавства булінг (цькування) визначається як діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [1]. З аналізу поняття «цькування або булінг» вбачається, що це агресивне тривале переслідування одного з членів колективу з боку інших, це групове явище, одна з форм поведінки групи. Булінг відрізняється від конфлікту тим, що жертва не в змозі захистити себе від нападок – сили сторін нерівні. Це тривале систематичне, психологічне або фізичне насильство з боку групи осіб – відносно однієї особи (жертви) або однієї особи (агресора), за підтримки інших відносно жертви. До психологічного насильства відноситься залякування, постійні словесні образи, відбирання і маніпуляції з особистими речами, навішування ярликів і образливих прізвиськ, також, може бути фізичне насильство – від поштовхів до побоїв.

Виходячи з визначення насильницькі дії мають відповідати таким ознакам: як систематичність (повторюваність); наявність сторін: кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності); має бути заподіяна психічна та/або фізична шкода, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника, та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого [7]. Якщо відсутня хоча б одна з ознак у вчинених діяннях, то вони не можуть бути кваліфіковані як булінг.

Основною характеристикою булінгу є емоційне приниження, образа почуттів людини, висловлювання принизливих оцінок щодо іншої людини, що призводить до виключення її з групи. Ознаки булінгу, зокрема, це емоційне приниження, що включає вербальні і невербальні способи вираження; продовження емоційно образливої і принизливої поведінки впродовж тривалого періоду; непривітна і недовірлива поведінка; втручання у приватне життя людини; погіршення психологічного і фізичного стану людини, на яку спрямована агресія; намір завдати шкоду іншій людині, що дозволяє чи сприяє, щоб ця людина пережила травмуючі події, та інше [2]. Отже, коли ми розглядаємо матеріали справи за статтею 173⁴ КУпАП, то маємо чітко прослідковувати такі ознаки, як нерівність сил сторін, тобто агресор і жертва знаходяться в нерівних умовах (за фізичною силою, психологічною адаптованістю, соціальним статусом); агресор повинен мати намір вчинити шкоду, викликати емоційний або фізичний біль у жертви; такі дії мають відбуватись з певною систематичністю (періодичністю). Найбільш поширеними підставами для закриття справи при кваліфікації насильницьких дій як булінг є: разовість випадків насильницьких дій (немає ознак систематичності та повторюваності); конфлікт між підлітками за відсутністю нерівності сил та відсутністю таких сторін як булер та жертва; відсутність шкоди або інших відчутних наслідків.

Однією з проблем притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення насильства в школі або іншій освітній установі є неправильне кваліфікування діянь органами поліції. Не заперечуємо, що на місці буває досить складно розібратись у ситуації, доволі часто тут задіяні емоції, діти не завжди правильно можуть викласти факти дещо збільшуючи масштаби події через свій психологічний стан або сприйняття події батьками. Через це звичайна бійка серед хлопців може бути кваліфікована як булінг, оскільки люблячі батьки будуть захищати свою дитину від шкільних хуліганів, навіть не допускаючи думку, що їхня дитина вирішує конфлікти серед однолітків за допомогою кулаків. Тобто в такій ситуації немає нерівності сторін, немає розподілу ролей жертва-булер.

Так, Комінтернівський районний суд м. Харкова дослідивши матеріали справи за № 641/1780/19 дійшов висновку, що в даному випадку мала місце агресивна поведінка з боку малолітнього стосовно інших учнів 1 класу під час освітнього процесу у ХЗОШ № 60. Проте, були відсутні складові поняття

цькування (булінгу), а саме – відсутнє систематичне постійне насилья з боку групи осіб, або однієї особи за підтримки групи осіб, з ознаками нерівності сил, застосованих та направлених до однієї тієї самої людини, тобто в даному випадку в діях малолітнього відсутні ознаки травлі (булінгу), оскільки якщо одна дитина когось задирає, ображає, дратує, а інші його в цьому не підтримують, засуджують його дії, співчують потерпілому від нападок, то це не є цькуванням, а є проблемою з агресивною поведінкою конкретної дитини [3].

В іншій справі № 584/1807/19, що була розглянута Путивльським районним судом Сумської області не було знайдено таких важливих ознак булінгу як систематичність та насильство. Незважаючи на той факт, що шкільна комісія з розгляду випадків булінгу визнала, що це був саме булінг, суд дійшов іншого висновку. Із матеріалів справи вбачається, що учень 7-го класу вчинив справляння природних потреб у пластикову пляшку та в подальшому дав попити своєму однокласнику, внаслідок чого була завдана шкода психологічному здоров'ю останнього [5]. Оскільки така ситуація мала разовий характер і адміністративний протокол не містив відомості про те, які саме дії насильницького характеру було вчинено (в чому саме виявилось насильство), суд повернув матеріали справи до відділу поліції для належного оформлення. Проте в практиці трапляються випадки, коли суд навіть при разовій ситуації вчинення насильства визнає особу винною за статтею 173⁴ КУпАП. Так, в матеріалах справи № 203/917/20 зазначено, що 18 лютого 2020 року приблизно о 13 год. 10 хв. в приміщенні школи під час освітнього процесу, малолітня особа, 2006 року народження вчинила фізичне насильство по відношенню до іншої особи, 2007 року народження. Хоча з адміністративного протоколу важко кваліфікувати дії правопорушника саме як булінг за відсутністю вказівки на повторюваність таких дій, нерівність сил та наявності заподіяної шкоди, крім того у протоколі не визначено зміст об'єктивної сторони в повному обсязі. В даному випадку на батька правопорушника було накладене стягнення у вигляді штрафу за ч.3 ст.173⁴ КУпАП. Проте така ситуація є більш винятком, ніж правилом, і суд в частіше або повертає матеріали справи на доопрацювання або закриває справу за відсутністю складу правопорушення.

Доволі часто правопорушення, за якого насильство, що вчинялось неповнолітньою особою та не має ознак булінгу, може бути кваліфіковане за статтею 184 КУпАП. Дана стаття передбачає притягнення до відповідальності батьків або осіб, що їх замінюють за невиконання ними обов'язків щодо виховання дітей. Так, 22 листопада 2019 року Болградський районний суд Одеської області розглянув справу № 497/1761/19 та визнав винною у скоєнні адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1ст.184 КУпАП матір неповнолітнього хлопця, який разом з іншими трьома хлопчиками у приміщенні школи, на перерві імітували статевий акт відносно однокласника. Оскільки такі насильницькі дії сексуального характеру мали одиничний випадок, то вони не підпадали під ознаки булінгу.

Якщо перший блок проблемних питань при складанні адміністративного протоколу на правопорушника, який вчинив насильницькі дії стосовно іншого учасника освітнього процесу, полягає у неправильній кваліфікації правопорушення, то другий блок полягає у неправильному складанні протоколу. За такої ситуації правопорушення формально містить всі ознаки булінгу, але у протоколі не зазначені всі необхідні факти. Згідно ч. 1 ст. 256 КУпАП протокол про адміністративне правопорушення повинен містити дані, необхідні для розгляду справи по суті, а саме: дату і місце його складення, посаду, прізвище, ім'я, по батькові особи, яка склала протокол; відомості про особу, яка притягається до адміністративної відповідальності (у разі її виявлення); місце, час вчинення і суть адміністративного правопорушення; нормативний акт, який передбачає відповідальність за дане правопорушення; прізвища, адреси свідків і потерпілих, якщо вони є; пояснення особи, яка притягається до адміністративної відповідальності; інші відомості, необхідні для вирішення справи. Якщо правопорушенням заподіяно матеріальну шкоду, про це також зазначається в протоколі [1]. Як правило, найбільше помилок при складанні адміністративного протоколу за булінг відбувається через відсутність фіксації місця, часу вчинення і суті адміністративного правопорушення.

Згідно практики Європейського суду з прав людини суд не має права самостійно редагувати факти адміністративного правопорушення, яка не відображає всіх істотних ознак складу правопорушення, що викладені в протоколі [8]. Адже діючи таким чином, суд неминуче перебирає на себе функції обвинувача, позбавляючись статусу незалежного органу правосуддя, що є порушенням ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Тому за такої ситуації суд повертає протокол до відділу поліції для належного оформлення.

У справі № 296/3495/19 про притягнення до адміністративної відповідальності за ч.3 ст. 173⁴ КУпАП України батька неповнолітньої особи, яка заподіяла тілесні ушкодження малолітній особі, була закрита через те, що у протоколі про адміністративне правопорушення даний факт засвідчений не був, а будь-які посилання на конкретні дати вчинення булінгу (цькування) відсутні, що є суттєвим порушенням прав на захист особи, що притягується до адміністративної відповідальності. І оскільки не було пред'явлено будь-які докази про конкретні дати та обставини вчинення адміністративного правопорушення, суд прийшов до висновку про необхідність закриття даного провадження за відсутністю складу даного адміністративного правопорушення [4]. Незважаючи на обґрунтованість матеріалів справи, яка

включала: протокол про адміністративне правопорушення; довідку про результати розгляду матеріалів, зареєстрованих в ЖЄО; копію рапорту зі служби 102, копію заяви потерпілої сторони; копію заяви ЗОПІ про те, що до навчального закладу із заявою про булінг звернулась мама учениці; заявою потерпілої про булінг; копію консультативного висновку спеціаліста дитячої лікарні; копію протоколу засідання комісії з розгляду випадків булінгу за результатами якого визнано явище булінгу в класі; копії пояснювальних записок вчителів; копії результатів опитування та анкетування щодо виявлення явища булінгу в учнівському середовищі; пояснення свідків тощо, – справа була закрита через неправильно складений протокол. Це ще раз дає підставу стверджувати, що на цьому етапі вкрай важливо відобразити всі факти у адміністративному протоколі із обов'язковим зазначенням дати і місця вчинення булінгу.

Ще одна справа № 639/1214/20, у якій правопорушник уник адміністративного стягнення у зв'язку із закінченням строків його накладення через те, що правоохоронці тільки з четвертого разу змогли правильно скласти протокол та конкретизувати об'єктивні ознаки складу адміністративного правопорушення. В зазначеній справі вчитель математики одного з найкращих ліцеїв м. Харкова більше ніж рік здійснював психологічний булінг стосовно учня сьомого класу, через що батьки були змушені перевести дитину до іншої школи. Жовтневий районний суд м. Харкова три рази повертав адміністративний матеріал до відділу поліції для належного оформлення, однак зазначені судом недоліки не було усунуто, а постанови залишались не виконаними. Три рази суд вказував на один і той же недолік – відсутність зазначення конкретних насильницьких дій, що були вчинені порушником по відношенню до потерпілого (об'єктивна сторона правопорушення), а також відсутність письмових пояснень свідків. Через вказані недоліки в матеріалах справи, суд був позбавлений можливості повно, об'єктивно та всебічно з'ясувати обставини справи по суті. Коли зазначені недоліки було усунуто вчитель був визнаний винним у правопорушенні, проте провадження по справі було закрито у зв'язку із закінченням строків накладення стягнення. Аналогічна ситуація спостерігається в справі № 369/4967/19, де вчителю вдалося уникнути відповідальності за вчинення психологічного тиску у формі образ, приниження та ігнорування учнів через відсутність у адміністративному протоколі вказівки дати та часу вчинення правопорушення і відсутності зазначення осіб, відносно яких вчинено дане правопорушення. Матеріали справи були повернуті до органів поліції у квітні 2019 року і лише у жовтні 2019 року вони надійшли знов до Києво-Святошинського районного суду Київської області, проте двомісячний строк для накладання стягнення вже сплинув, через що справу було закрито.

На жаль, вчителі все частіше стають фігурантами справ щодо вчинення булінгу відносно учасників освітнього процесу. Так, Хотинським районним судом Чернівецької області було розглянуто матеріали справи № 724/315/20 щодо систематичного вчинення булінгу відносно малолітньої особи, а саме перекручування прізвища та видумування образливих прізвиськ [6] вчителем історії. Крім цього вчитель неодноразово брав малолітнього за одяг зі спини та виштовхував з класу, у зв'язку з чим, він був постійно приниженим та не хотів ходити на уроки історії. При цьому вигадування прізвиськ спостерігалась і відносно інших учнів і мало триваючий характер. Дані факти було підтверджено висновком комісії з булінгу, анонімним анкетуванням учнів, протоколами батьківських зборів тощо. Звісно така поведінка учителя є неприпустимою і за такі діяння порушник має нести відповідальність. За рішенням Хотинського районного суду Чернівецької області, яке Чернівецький апеляційний суд залишив без змін, на вчителя було накладено адміністративне стягнення у виді штрафу в розмірі 850 грн.

Незважаючи на те, що все частіше суб'єктом вчинення такого адміністративного правопорушення як булінг стають вчителі, основними порушниками все ж таки виступають неповнолітні учні у віці 14-18 років, за ними йдуть малолітні особи. В той час як адміністративне стягнення в більше половини випадків накладається на одного з батьків булера. Така система покарання не справляє належного впливу на кривдника, за такої ситуації вже батьки, які сплатили штраф, мають здійснити відповідні заходи для покарання дитини (обмеження користуванням гаджетами, обмеження прогулянок, поміч в домашньому господарстві, обмеження кишенькових грошей чи залишення без подарунку на свято). Інакше відчувши один раз безкарність булер продовжить вчиняти цькування. Тільки зрозумівши негативні наслідки своїх агресивних дій, правопорушник в майбутньому кілька разів подумає перш, ніж вчиняти насильство та цькувати інших.

Висновки. Складність притягнення правопорушників до адміністративної відповідальності за вчинення насильницьких дій стосовно учасників освітнього процесу полягає у тому, що, по-перше, правоохоронцями неправильно кваліфікуються діяння (не за тією статтею), а, по-друге, адміністративний протокол не містить всіх необхідних елементів. В першому випадку насильницькі дії не містять таких ознак булінгу як систематичність, нерівність сил та наявність завданої шкоди. В другому випадку у протоколах відсутні дати і місце вчинення цькування, немає вказівки на конкретні дії, які вчинив правопорушник, не зазначена шкода, якої зазнав потерпілий, не вказані свідки/або немає їх показань. За такої ситуації суд повертає матеріали справи до відділу поліції на доопрацювання. При сумлінному підході до роботи співробітники поліції враховують зауваження, вносять належні зміни до матеріалів справи і вчасно направляють їх до суду, проте трапляються випадки, коли на доопрацювання йде

декілька місяців, і як результат закриття справи у зв'язку із закінченням строків накладення стягнення. Щоб не допускати подібних ситуацій правоохоронці мають ретельно складати протокол, а потерпіла сторона досить детально описувати хід подій із зазначенням конкретних дат, місця і виду насильства, що було застосовано. Потрібно не просто вказувати фізичне або психологічне насильство, а описувати конкретні дії: ляпаси, штовхання, удари кулаком або ногою, образи, наклепи, використання прізвиськ, – із зазначенням які саме образливі слова використовувались. Оскільки булінг передбачає систематичне вчинення насильства щодо жертви, то психологи радять жертвам заводити «щоденник» для зазначення дат, місця і подій, що сталися. Обов'язково потрібно звертатись за допомогою до дорослих, крім батьків це може бути вчитель, шкільний психолог, – по-перше, дорослі можуть допомогти припинити насильство, а, по-друге, потерпілий тим самим фіксує випадки цькування і знаходить свідків, що в подальшому можуть дати показання. Важливим доказом у матеріалах справи є висновки комісії, яка створюється у школі з метою дослідження всіх обставин подій і підтвердження або спростування факту булінгу. Крім того до матеріалів справи можуть долучатись висновки психолога, який проводив бесіду з потерпілим або правопорушником, результати анонімного опитування у класі. Якщо мало місце фізичне насильство, то потрібно отримати довідку з лікарняної установи про тілесні ушкодження. Притягнення особи до адміністративної відповідальності за вчинення булінгу передбачає ретельну, кропітку роботу, лівова частина якої доволі часто лежить на батьках потерпілої особи, оскільки саме вони зацікавлені в тому, щоб кривдника їхньої дитини було покарано. У випадках булінгу правоохоронці лише допомагають правильно оформити матеріали, а вже від потерпілої сторони буде залежати наскільки детально будуть викладені факти правопорушення, які дадуть змогу притягнути кривдника до відповідальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України № 8073-X від 7 грудня 1984 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення 05.10.2020).
2. Постанова Вінницького міського суду Вінницької області від 7 жовтня 2019 року по справі № 127/16367/19 (справа про булінг (цькування) учасника освітнього процесу). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/84821995> (дата звернення 06.10.2020).
3. Постанова Комінтернівського районного суду м. Харкова від 13 серпня 2019 року по справі № 641/1780/19 (справа про булінг (цькування) учасника освітнього процесу). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83504076> (дата звернення 06.10.2020).
4. Постанова Корольовського районного суду м. Житомира від 22 травня 2019 року по справі № 296/3495/19 (справа про булінг (цькування) учасника освітнього процесу). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81928836> (дата звернення 06.10.2020).
5. Постанова Путивльського районного суду Сумської області від 3 грудня 2019 року по справі № 584/1807/19 (справа про булінг (цькування) учасника освітнього процесу). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86039661> (дата звернення 06.10.2020).
6. Постанова Хотинського районного суду Чернівецької області від 4 березня 2020 року по справі № 724/315/20 (справа про булінг (цькування) учасника освітнього процесу). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86039661> (дата звернення 07.10.2020).
7. Про освіту: Закон України № 2145-VIII від 5 вересня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 05.10.2020).
8. *Case of Malofeyeva v. Russia* (Application no. 36673/04) [Справа «Малофеева проти Росії»]: Judgment European Court of Human rights, Strasbourg, 30 May 2013. HUDOC: database. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-119970>

REFERENCES

1. Code of Ukraine on Administrative Offenses: Law of Ukraine № 8073-X of December 7, 1984. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (appeal date 05.10.2020).
2. Resolution of the Vinnytsia City Court of the Vinnytsia Region of October 7, 2019 in the case № 127/16367/19 (case of bullying (harassment) of a participant in the educational process). Unified state register of court decisions. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/84821995> (accessed 06.10.2020).
3. Resolution of the Kominternivsky District Court of Kharkiv of August 13, 2019 in the case № 641/1780/19 (case of bullying (harassment) of a participant in the educational process). Unified state register of court decisions. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83504076> (accessed 06.10.2020).
4. Resolution of the Royal District Court of Zhytomyr of May 22, 2019 in the case № 296/3495/19 (case of bullying (harassment) of a participant in the educational process). Unified state register of court decisions. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81928836> (accessed 06.10.2020).
5. Resolution of the Putivl District Court of the Sumy Region of December 3, 2019 in the case № 584/1807/19 (case of bullying (harassment) of a participant in the educational process). Unified state register of court decisions. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86039661> (accessed 06.10.2020).
6. Resolution of the Khotyn District Court of the Chernivtsi Region of March 4, 2020 in case № 724/315/20 (case of bullying (harassment) of a participant in the educational process). Unified state register of court decisions. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86039661> (accessed 07.10.2020).
7. On education: Law of Ukraine № 2145-VIII of September 5, 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (access date 05.10.2020).
8. *Case of Malofeyeva v. Russia* (Application no. 36673/04) [Case of Malofeev v. Russia]: Judgment of the European Court of Human Rights, Strasbourg, 30 May 2013. HUDOC: database. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-119970>